

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הלות לחסבה חידוים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת בשלח שנת תשפ"ג

איזה היתר יש לתת בשבת שירה מזונות לציפורים הרי אין מזונותיו עליך?

אם עם ישראל היו נכנסים מיד לארץ ישראל, האם הקב"ה היה מוציאם מהארץ להר סיני כדי לתת להם שם את התורה? הוכח מפרשת השבוע!

האם יש להכיר טובה לרופא שהתכוון לרפא חולה אבל הניתוח לא הצליח? הוכח מפרשת השבוע!

האם אדם יכול להשביע אדם שעדיין לא נולד? הוכח מפרשת השבוע!

האם בזמן שבני ישראל היו במדבר היה בין השמשות?

כיצד משה בקע את ים סוף האם עם היד או עם המטה? הוכח מפרשת השבוע!

מדוע הנשים אמרו שירה רק על זה שהסוסים טבעו בים ולא על כך שהם נגאלו?

מדוע נענשו סוסי פרעה שטבעו בים והרי הם לא עשו שום רעה ליהודים?

מדוע היה צריך הקב"ה לעשות תנאי עם הים שיחזור אחרי שנבקע הרי זה דבר טבעי שהים יחזור לקדמותו?

האם מותר למחוק שם ה' המפורש לצורך פיקוח נפש? הוכח מפרשת השבוע!

נייר של דפדפת שעומדת לכתיבה האם מותר לטלטלו בשבת? הוכח מפרשת השבוע!

איך היה מותר לאכול מהמן הרי אסור ליהנות ממעשה ניסים?

האם לפני שאכלו את המן היה מותר לחשוב על טעם איסור?

האם היה מותר לגויים לאכול מהמן? הוכח מפרשת השבוע!

איזה ברכה ברכו על המן שאכלו במדבר?

האם היו יכולים לקיים מצוות מצה על ידי אכילת המן?

האם היה מותר לסחור במן? הוכח מפרשת השבוע!

האם המן שירד לצורך שבת היה לו טעם ומראה שונה מהמן שירד לימות החול? הוכח מפרשת השבוע!

האם התולעים שולטים במתים בשבת? הוכח מפרשת השבוע!

אדם שאכל בשבת שלש סעודות בפעם אחת או בלילה או ביום האם יצא ידי חובתו? הוכח מפרשת השבוע!

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"

לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן

רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע: בהודעה ליוצא: 052-8144488 או בהודעה למייל: m3138357@gmail.com

במחשבה תחילה: חז"ל קבעו את ט"ו בשבט כראש השנה לאילנות, כיון שביום זה האילן כבר קיבל את רוב הגשמים של השנה ונוצר בתוך האילן השרף שבכוחו יצמיח את הפירות ואת היבול של השנה הקרובה.

האדמו"ר מביאלה בעל המבשר טוב שליט"א עומד על כך, שבכל העולם חוגגים את תחילת שנת הצמיחה באחד באפריל בתחילת האביב - כאשר הכל פורח מסביב, הבריאה מחדשת את נעוריה, הפריחה ממלאה את השדות, המראה מלבב והשמש מלטפת. אולם ביהדות ראש השנה לאילנות היא דווקא בשיאו של החורף, כשהעץ חשוף ללא עלים פריחה או פירות, רוחות סערה הנושבות בחוף עדיין שוברות את ענפיו הערומים של האילן, הגשם והשלג ממלא את היקום, ואין שום סממן חיציני לפריחה או התחדשות, אך בלב ליבו של האילן עמוק עמוק פנימה נוצר כבר השרף, השרף שעתיד לפרוץ החוצה, הכח שבבא היום ייתן את האנרגיה לעץ לחדש את ענפיו השבורים, להתכסות בעלים, להצמיח את ניצני פריחה הנפלאה שלו אשר יהפך בבא היום לפרי מתוק.

מונח כאן מסר עמוק, העולם בחוף מרגיל אותנו לחשוב במבחן התוצאה, כשאדם מתחיל לפרוח וללבלב, כשרואים את הצמיחה והפריחה בחוף, הוא מצליח, הוא מתחיל דרך חדשה, אולם כאשר הוא מתמודד ונכשל גם עם עמוק עמוק בלב בוערת רצון ותקוה, גם אם הוא החל להאבק ולנסות, כל עוד שאין הצלחה אנחנו רואים אותו בתהליך של כמילה ודעיכה, אנחנו מתייחסים כאילו הוא עדיין שרוי בתרדמת חורף.

אך המבט של היהדות שונה לחלוטין, גם כשרוחות סערה בחוף עדיין שוברים את הענפים, האדם עדיין חשוף בלי שום סממן חיציני, אך עמוק עמוק בתוך הלב פנימה נוצר כבר השרף, נוצר הכח, כשהתחיל המאבק, עדיין רואים רק כשלונות וירידות, אבל המאבק התחיל השרף כבר קיים, הנשמה היהודית עמוק עמוק פנימה החלה להאבק. התהליך של "שבע ייפול צדיק וקם" (משלי כד טז) בעיצומו, היהדות כבר רואה את העתיד, זהו ראש השנה של האדם, אנחנו כבר רואים את כל היבול המבורך של השנה הבאה, זהו כבר ראש השנה לאילנות.

איזה היתר יש לתת בשבת שירה מזונו לציפורים הרי אין מזונותיו עליך?

לעשות כן משום דהוי עובדה דחול כמבואר שם, היינו דכיון שעושים כן לשמחה לא הקפידו בכך, אם כן אפשר דהוא הדין נמי לעניין זה, וכן כתב המהרש"ם בדעת תורה (או"ח סימן שכ"ד).

ובערך השולחן כתב: יש מתרעמים על מה שהמנהג בשבת שירה לזרוק חטים לפני העופות והרי אין מזונותם עליך, אבל נראה לומר דמנהג ישראל תורה, שהרי אין אנו טורחים בשבילם אלא בשבילנו דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקים להם טובה ואם כן הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לן בה, ויש מי שכתב כיון שהכוונה שלנו לשם מצוה מותר.

ובמקור חיים (או"ח סימן שכ"ד) כתב שדווקא כאשר נותן לפני הבהמות אז ניכר שטרם בשבילם, מה שאין כן כאשר מניחן בחלון אז אינו ניכר לכן מותר.

ובאשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש זצ"ל (או"ח סימן קס"ז) כתב: שבשבת שירה נהג לשלוח על ידי קטן לתת חטים לפני העופות.

ובספר נימוקי או"ח (להרה"ק ממונטקאש זצ"ל) תמה על המג"א, מדוע יגרעו העופות והציפורים מהכלבים שמתיר המג"א משום ורחמי על כל מעשיו, והרי לאו דווקא בכלבים כתיב כן וגם בני כרכושא שלא היה צורך בהם אמרינן בגמרא במסכת בבא מציעה (פ"ה) דרבי אמר עליהם ורחמי על כל מעשיו כתיב, ופשיטא דשאר עופות יש מצוה לרחם עליהם ומעורר על ידי זה רחמי שמים למעלה, וכן לא גרע מנתינת מזון לנכרי דמותר מפני דרכי שלום, ומסיים דלאסור דבר זה אין שום טעם וסברה דגם נפש היפה יכול לסמוך על דברי ערוך השולחן דמתיר בימות החורף וגם הר"ן סבירה ליה בן, ובפרט בשבת שירה דמנהגם של ישראל תורה.

אם עם ישראל היו נכנסים מיד לארץ ישראל, האם הקב"ה היה מוציאם מהארץ להר סיני כדי לתת להם שם את התורה? הוכח מפרשת השבוע!

של "פן ינחם העם", הייתה התורה ניתנת להם בארץ ישראל, ונמצא שמה שאמר "תעבדון את האלוקים על ההר הזה", הוא מחמת "פן ינחם העם".

ובאופן נוסף כתב ליישב, שכוונת הכתוב שלולי הטעם של "פן ינחם העם", היה הקב"ה מכניסם מקודם לארץ ישראל, ולאחר מכן היה מוציאם מהארץ ומקרבם אל הר סיני ונותן להם את התורה שם, וצריך עיון.

ואולם לפי דרכו השנייה, יש לעיין מה הביאור בזה שאחר שהיו באים לארץ ישראל היה מוציאם מארץ ישראל להר סיני כדי לתת להם את התורה שם, ומדוע לא היה נותן להם את התורה בארץ ישראל.

מובא במגן אברהם (או"ח סימן שכ"ד ס"ק ז) שמנהג ישראל לתת חטים בשבת שירה לפני העופות.

וישנם כמה טעמים למנהג זה: בתוספת שבת (או"ח סימן שכ"ד) כתב: משום שהעופות אמרו שירה בים, ולכן בשבת זו שקורין את השירה נותנים מזונות לעופות.

מובא בפרדס יוסף בשם רבי מאיר מפרימשלאן זצ"ל: מקובל דכאשר אמר משה רבינו ע"ה ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהי בו, רצו דתן ואבירים ברשעותם להכחיש דברי הנביאות של משה רבינו, פיזרו מן המן שבידיהם על פני המדבר בליל שבת קודש, ואמרו אל כל העם, צאו וראו שנמצא מן על פני השדה, ויצאו מן העם ללקוט ולא מצאו, מפני שהצפרים היו אוכלים זאת קודם שבאו, וזה שנאמר "ולא מצאו", שלא מצאו מה שהניחו, כי לשון מציאה נופל על דבר שהיה לו ונאבד ממנו.

בספר אור פני משה (פרשת בשלח) כתב: הוא במקום צלוחית המן שציווה הקדוש ברוך הוא "למען ידעו דורותיכם" שידעו שהקב"ה ממציא מזון לבוטחים בו, ועל כן עתה בעוונותינו שנגזזה צלוחית המן עושים זיכרון אחר על ידי זריקת מזון לציפורים להורות לישראל שנמשלו לציפורים שהקב"ה יזמן להם מזונותיהם.

אבל במגן אברהם (או"ח סימן שכ"ד) תמה על מנהג זה: וז"ל ואינו נכון שהרי אין מזונות עליך. וכן פוסק המשנה ברורה (שם ס"ק ל"א): שאסור לתת מזונות לצפרים בשבת שירה.

ובספר תוספות שבת שם כתב: אפשר דכיון שנהגו כן לשם מצוה דמרגלא בפומייהו שהעופות אמרו שירה בים, לכן אין להקפיד בכך, וכחאי גוונא כתב באליה רבה בשם מעדני יום טוב (סוף סימן שלח) דהא דנהגים בשמחת תורה לפור פירות, והנערים מלקטים ונותנים לסלים, דאסור

"וַיְהִי בְשֶׁלַח פְּרָעָה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִישְׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי אֶמֶר אֱלֹהִים פֶּן יִנְחַם הָעָם בְּרֵאשִׁית מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִם" (יג יז).

החזון איש (או"ח סימן קכ"ה אות יא עמוד 428) תמה איך אמר הכתוב שהקב"ה הסיבם ללכת דרך המדבר רק משום החשש של "פן ינחם העם בראותם מלחמה", והלא כבר מראש אמר הקב"ה למשה רבינו שכאשר יצאו ממצרים יבאו להר סיני, כמו שנאמר "תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (ג יב). ואם כן מוכרחים היו גם ללא סיבה זו, ללכת דרך המדבר כדי לקבל את התורה ולא היו יכולים ללכת דרך ארץ פלשתים.

וכתב החזון איש ליישב: שמפני הטעם של "פן ינחם העם", שהוצרך להסיבם דרך המדבר, לכך נבחר מתחילה הר סיני לקבל בו את התורה, ולולי הטעם

האם יש להכיר טובה לרופא שהתכוון לרפא חולה אבל הניתוח לא הצליח? הוכח מפרשת השבוע!

אמנם התביעה היא נגד הממשלה ולא אישית כנגד הרופא, אולם אין ספק בדבר ששמו הטוב של הרופא יפגע קשות, וגם דמי הביטוח שלו לשנים הבאות יהיו גבוהים יותר, ולכן החולה מסתפק כיצד לנהוג?

תשובה: כוונתו של הרופא המנתח הייתה טובה, אך מעשיו לא היו נכונים. כי כאשר ישנם שני אנשים בעיר אחת עם אותו שם (למשל יוסף בן שמעון), אינם יכולים לגבות חוב זה מזה, ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהם שווים ושמות נשותיהן שווין, אין מגרש אחד מהם אלא במעמד חברי, שמא יכתוב גט ויוליכנו לאשת חברו ויגרשנה עליו, כמו שמבואר בדברי מרן בשולחן ערוך (אבה"ע סימן קכ ס"ג). ומבואר בשו"ת מהרש"ג (ח"ד סימן נג) דלכן לא נוהגים לקרא לשני אחים באותו שם, כדי שלא תצא תקלה בענייני צניעות כאשר שמותיהם שווים. והיו צריכים במקרה כזה להדליק את כל הנורות האדומות שבמחלקה וזאת לא עשו. אמנם האשמה

"ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (יג יח).

מעשה בחולה שהיה צריך לעבור ניתוח לב פתוח. רופא מנתח, מנהל מחלקה מומחה, ניתח אותו, אך חלה טעות איומה. מאחר שבבית החולים היו שני חולים באותו שם, ורק על פי תעודת הזיהוי ניתן להבחין ביניהם, טעה הרופא וניתח את הראשון על פי הדיסק של הצנתור של החולה השני, והפך את המנותח לנכה לכל ימיו. החולה שקל בדעתו אם לתבוע את הרופא לדין. כי מצד אחד הוא מן הסתם יפוצה בממון רב והתביעה הממונית תעזור לו רבות להתפרנס בכבוד. אך מאידך מסתפק החולה כי אולי יגרם נזק רב לרופא שרצה בכל לב לעזור לו והסכים לנתחו חנם אין כסף, וקיבלו בלבביות יוצאת מהכלל ובסבר פנים יפות. והרי התורה דורשת מהאדם להכיר טובה כלפי מטיב והרופא רצה להטיב עמו אך טעה.

דשתית מיא מיניה לא תשדי ביה קלא – באר ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן, ולכן ציווה הקב"ה שיבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, ובקעו המים, ולא ילחמו בני ישראל בעצמם נגדם. וזה שחידש לנו פסוק זה, וחמושים עלו בני ישראל, כלומר אפשרות זו של מלחמה במצרים לא קיימת כלל. ואף שהיה מצב של פיקוח נפש גמור, אבל זה נוגד את דרך המוסר של הכרת הטוב, ולכן ימות ואל יכפור בטובה. אע"פ שמצרים הזיקו לישראל הרבה יותר ממה שהועילו להם, בכל זאת מעט התועלת וההנאה שהיה מהם אוסר אפילו במקום פיקוח נפש לכפור בטובה, כ"ש שמחויב לוותר על ממון כדי לא לכפור בטובה.

ואולם יש לחלק בין העניינים, כי מצרים הייתה אכסניה לבני ישראל, ולכן הוזהרו לא לתעב מצרי כי גר היינו בארצו. אף שמאידך הם עינו אותנו בצורה אכזרית ביותר, בכל זאת הטובה לא נמחקת מהעולם. מה שאין כן בענייננו, הרי הרופא לא עשה לחולה טובה, כי אם קיבלו בסבר פנים יפות ורצה לנתחו חנם, וביקש להטיב לו, אך הרצון הטוב לא הגיע מעולם לכלל מעשה, ונשאר רק ב"רצון טוב", אך המעשה היה רע מאד. ולכן לא ניתן ללמוד מהמצרים שחייבים אנו להם טובה. אך למרות כל זאת אם החולה מרגיש טובה למרות כל מה שעולל לו הרופא, לא יחשב שוטה אם לא יפרסמו לגנאי ברבים, ויוותר על הפיצוי.

לסיכום: הרופא מנתח שטעה וניתח חולה אחר, חייב בדיני שמים כי פשע, ואין חיוב של הכרת הטוב כלפיו, אך בכל זאת אם החולה יבעל נפשי וחש בלבו הכרת הטוב, לא יחשב לשוטה אם יוותר לרופא. (שיעורי תורה לרופאים, חלק א סימן לה עמוד 113).

האם אדם יכול להשביע אדם שעדיין לא נולד? הוכח מפרשת השבוע!

אנו מנוקים משבועתך, רואים מכאן שמשה רבינו נמי היה מושבע על שבועת יוסף.

והנה כתב מרן בשולחן ערוך יורה דעה (סימן רכ"ח ס"ק ל"ה): אי אפשר להשביע הנולדים אחר זמן, אבל נידוי וחרם חל על דורות הבאים.

בשו"ת בית יהודה (חושן משפט סימן א) הקשה: מהשבועה שהשביע יוסף הצדיק לאחיו להעלות את עצמותיו, ואשכחן דחלה השבועה גם על הנולדים כדמשמע סוף פרק ראשון דסוטה בהך דעמוד משה רבנו ע"ה על שפת נילוס ואמר לו הגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקים משבועתך?

ומתריך: דלא קשיה דהתם השבועה שהשביע יוסף לאחיו לא הייתה בסתם, אלא השביעים שישביעו לבניהם וכמו שכתב רש"י ז"ל (בפרשת בשלח) במה שכתוב השבע השביע את בני ישראל וז"ל: השביעים שישביעו לבניהם. ורצונו לומר שכל אב היה משביע את בנו שכבר נולד, אבל באמת השבועה של יוסף לא חל על משה.

ובתורה תמימה כתב: שממה שהוכרחה המכילתא לדרוש דהשביע את בניו שישביעו לבניהם, ראייה דאין שבועה חל על הנולדים.

האם בזמן שבני ישראל היו במדבר היה בין השמשות?

וקשה על דבריו ממה שנאמר בגמרא במסכת שבת (דף כג ע"ב) מובא ברש"י (כאן) שעמוד הענן היה משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן, שעד שלא שקע זה עלה זה, והיו משמשים בערבוביה.

ואולי יש לומר שבאמת היו משמשים בערבוביה עד הזמן שהענן נסתלק, וכאשר נסתלק הענן ועמוד האש שימש לבד נגמר היום, והתחיל הלילה, וצריך עיון.

כיצד משה בקע את ים סוף האם עם היד או עם המטה? הוכח מפרשת השבוע!

וכן בחזקוני פירש כן, וכתב: שהלשון 'הרם' הוא מלשון הסרה וסילוק, כמו שנאמר 'וממנו הורם התמיד', 'הרימו מכשול מדרך עמי', 'והרים העטרה', כלומר הסר את מטך ובנטיית ידך גרידא תבקע את הים.

ואולם במכילתא (סוף פרשת בשלח פרשה ו) נראה שהיכה עם המטה את הים, שמובא שם "המטה הזה הביא עשר מכות על המצרים במצרים ועשר על הים", וכן נראה מהמדרש תנחומא (ואתחנן ו) שמשה הלך לים הגדול שיבקש עליו רחמים מה' שיכניסנו לארץ, והשיב לו הים: "בן עמרם, מה היום מיומים, הלא אתה בן עמרם, שְׁבֵאתָ עָלַי בְּמִטָּךְ וְהִכִּיתַנִי וְחִלְקֶתָ לְשָׁנַי עֶשֶׂר שְׁבִילִים".

וכן מבואר באבות דרבי נתן (פ"ג ג) "נטל משה מטהו והכה על הים ונעשה הים נקבים נקבים", וכן הוא בתרגום יונתן על פסוק זה שתירגם: "ואנת ארום ית חוטרך וארכיך ית ידך ביה על ימא ובזעיה", וכן להלן (פסוק כא) תירגם: "וארכיך משה ית ידיה על. ימא בחוטרך רבא ויקירה. (וראייתו שדנים איך משמע בלשון התרגום אונקלוס שאת הפסוק 'הרם את מטך

היא גם על צוות בית החולים, אך בעיקר על מנהל המחלקה. ומאחר והוא לא היה זהיר הרי שהוא פשע, וחייב בדיני שמים.

ועיין בתוספות על דברי הגמרא במסכת בבא קמא (דף נו ד"ה כסויי כיסיתיה) שכתבו: וז"ל: אפילו במתכוון לטובה, שלא ימהר לשרוף ויוכל הציל בעל הבית בתוך כך, מכל מקום בדיני שמים חייב, דאיבעי ליה לאזדהורי ולאסוקי אדעתיה שלא יבא לו הפסד בכך, עכ"ל. ואם כן לפי שיטת תוספות זו הרי הרופא חייב בדיני שמים למרות כוונתו להציל. ואם כן איך נאמר שהחולה חייב לו הכרת הטוב עבור הרעה שעשה לו בפשיעה. אמנם המאירי בגמרא במסכת בבא קמא (שם) חולק על התוספות וסובר שאם כוונת המציל הייתה לטובה אף שנעשה רעה פטור מדיני שמים, אך עדיין רחוקה הדרך בכדי שנאמר שחייבים לרופא זה הכרת הטוב.

הכרת הטוב - אפילו במקום פיקוח נפש

בפרשת בשלח (שמות יג יח) נאמר: וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. וכתב רש"י במקום: וחמושים מזויינים.

החתם סופר בספרו תורת משה (פרשת בשלח עמוד כב) הקשה: מכיוון שיצאו ישראל מזויינים למלחמה, מדוע בעמדם על הים ולא ידעו כיצד ינצלו ממצרים לא ציווה הקב"ה לבני ישראל שילחמו עם מצרים וה' ילחם להם, וינצחו ישראל בדרך הטבע. ולא היה טעם עשה הקב"ה נס גדול שלא כדרך הטבע לקרוע להם הים ולנער פרעה וחילו בים?

תירץ החתם סופר: כי באמת מדרך המוסר איננו נכון שישראל בעצמם יעמדו נגד המצרים ללחום נגדם כחרב שבידם, כי אכסניה היו להם, ומפני כך ציווה הקב"ה "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו". ובירא ובאר

התחייב קלם כספיו וכוונתו יד וזלם טוב מקנים ומקפזת שם עולמם אה"ל אש"ר לא יכרת

אתה שתמיד רצית להנציח את קרובך ויקירך בצורה מכובדת הנצחה זו יכולה להיות שלך!

אנו נערכים להגדלת חדר השיעורים שיפוך והרחבת עזרת הנשים ובניית ארון קודש.

בוא ותהיה חלק בכל העשייה הרוחנית ושותף בכל הזכויות של לימוד התורה והתפילה ברכישת ובתרומה של אמה על אמה.

לפרטים נוספים הרב יוסף ויצמן: 052-8144488

הרב שמעון נעים: 058-7700681

ניתן לתרום ולסייע גם בבית במספר: 052-8144488

בית המדרש "בית יוסף" מ"ר יחיאל ב"ר יצחק ר"ל ה"פ

רחוב קרית יערים 32 גבעתיים

"וייקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל" (יג יט)

איתא בגמרא במסכת סוטה (דף י"ג ע"א) הלך משה ועמד על שפת נילוס, אמר לו: יוסף, יוסף, הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם, והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך מוטב, אם לאו הרי

"לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם" (יג כב).

המנחת חינוך (מצוה כד אות ב) כותב: שאמנם עם ישראל לא היו הולכים במסעותיהם בשבת, אבל בערב שבת היו הולכים עד שחשכה, ואפשר דגם בין השמשות היו הולכים, דהיו הולכים על פי עמוד הענן והאש, ועל פי ה' היו נוסעים, וספיקה קמי שמיא מי איכא. מבואר מדבריו של המנחת חינוך שכל עוד עמוד הענן ועמוד האש הלכו לפני עם ישראל, לא היה להם כלל זמן של "בין השמשות" – כי כאשר נסתלק עמוד הענן נגמר היום, והתחיל הלילה עם עמוד האש.

"וְאֵתָהּ הָרַם אֶת מִטְּךְ וְנִטְּהָ אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיָּבֶשָׁה" (יד טז).

במדרש רבה (שמות כא ט) מובא שטענו המצרים שמשה לא יכול לעשות כלום בעצמו אלא ע"י המטה, שהרי בו הכה את היאור, ובו הביא את כל המכות. וכאשר באו ישראל לתוך הים והמצרים עומדים מאחוריהם, אמר הקב"ה למשה 'השלך את מטך' שלא יאמרו אילולי המטה לא. היה יכול לקרוע את הים, שנאמר "הרם את מטך". (ועיין בכלי יקר כאן שביאר מדוע דווקא בקריעת ים סוף היה צריך לסלק את המטה).

מבואר מהמדרש שבאמת לא השתמש משה עם המטה כדי לבקוע את הים, אלא אם היד בלבד, וכפי שנראה מהמשך הפסוקים, שהרי בהמשך פסוק זה נאמר: "ונוטה את ידך", ולהלן (פסוק כא) נאמר "ויט משה את ידו על הים", וכן להלן לאחר שהים נבקע וכאשר הים חזר, נאמר (פסוק כז) "ויט משה את ידו". (אף ברבנו בחיי פירש כך, וכן הוא בפירושו הרא"ש).

עליו שבדודאי לא ידע פשרה של אבן זו) והם נענו לו. הגר"א גילה באזניהם שטבעה של אבן זו הוא ספירונון, שטבעו לחלק מים למרכיביו השונים מבחינה כימית, ובילקוט שמעוני כתב: (ישעיה פרק נ"ד רמז תעח) שספירונון זה ספיר, וזו אבן שכשמיים עליה בפטיש אינה נשברת, וכתב הר"ק שם שזו אבן היהלום. והם נוכחו לדעת בגדלותו של הגר"א גם בחכמות הטבעיות. משנודע הדבר למנדלסון הפגין את דעותיו הכוזבות להכחיש את נס קריעת ים סוף, בטענה שמטהו של משה ספירונון היה כדברי הז"ל במדרש תנחומא (פרשת וארא) ומובא ברש"י להלן (זו) והוא שבקע את הים באופן טבעי ולא באופן נסי. משנודע הדבר להגר"א שלח לו בזה הלשון: אפיקורס שכמותך בתורה הקדושה נאמר 'הרם את מטך', הרם כלומר סלקהו מן הצד, כמו הרימו מתוך העדה בפרשת קרח, שבפירושו הבדלו, ונטה את ידך. ולא את המטה על הים ובקעהו, והוא נס קריעת ים סוף. (וראה אריכות בזה בספר נפלאות מתורת השי"ת מאמר טבעת חותמו של עולם פרק פ"ב).

מדוע הנשים אמרו שירה רק על זה שהסוסים טבעו בים ולא על כך שהם נגאלו?

אבל הרי נשים לא רצו לשמוח ולומר שירה, שהרי הם לא קבלו את התורה ובלי תורה מה השמחה, אבל כשראו שסוסי פרעה טבעו בים, נתקשו הנשים מדוע נגזר מיתה על הסוסים מה עשו הסוסים, הרי רק המצריים עשו צרות לישראל ומדוע נענשו הסוסים, אלא מזה דחזינן שנענשו גם הסוסים רואים שמי שמסייע לשני הויה כמו שהוא עשה את הדבר, ולכן הסוסים שהם סייעו למצרים שהרי המצריים רכבו עליהם לכן נענשו, וכשראו הנשים את זה התחילו לומר שירה, שהרי אומרת הגמרא במסכת ברכות (דף י"ז ע"א) שנשים מקבלות שכר בגלל שהם מסייעים לבעליהם בלימוד תורה. וכן אומרת הגמרא במסכת סוטה (דף כ"א) אמר ליה רב לרבי חייה נשים במאי זכיין? באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנווי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן. אם כן נמצא דמסוסי פרעה ילפינן דלנשים יש נמי חלק בתורה, ובוה מובן מדוע כתוב "ותען" להם מרים דלכאורה קשה מי שאל אותם שאלה שהיה צריכים לענות, אלא שהגברים אמרו לנשים שאין להם לומר שירה כיון שהם לא שייכים בתורה, ועל זה ענתה להם מרים שירו לה' אנו כן יכולים לומר שירה, משום דמסוסי פרעה חזינן שמי שעוזר לשני הויה כמו השני שעושה את הדבר.

ובזה הסביר הפני מנחם: זה מה שכתוב בשיר השירים (א' ט) "לסוסי ברכבי פרעה דימיתך רעיתי" דלכאורה קשה מדוע דמתה האשה לסוסי פרעה, מה הדמיון? אלא הכוונה לומר לנו שכמו שסוסי פרעה נחשבו כמו המצריים ממש מכיוון שהם סייעו להם. אותו הדבר רעיתי שמסייעת בבית לגדל את הילדים ועוזרת לבעל זה בדיוק כמו שלמדה בעצמה.

ו' יהונתן אייבשיץ (בספרו תפארת יהונתן) מבאר: לאנשים היה ההצלה נס, כי לא היה להם זכות להינצל, רק בשביל נשים צדקניות נגאלו, אבל בנשים היו בידם זכות, אם כן עיקר הנס היה להם טביעת מצרים, ולכך שררו רק על טביעת מצרים.

עוד מתרץ ר' יהונתן אייבשיץ (בתפארת יהונתן): כיון שהמצרים לא גזרו להשליך, רק את הזכרים ליאור, אם כן מסתמא ראו שאין הבנות לוקים במים, לכן לא היה להם לומר שירה על שניצלו לכן לא אמרו שירה על גאולת עצמן, רק על זה שסוסי פרעה טבעו.

מדוע נענשו סוסי פרעה שטבעו בים והרי הם לא עשו שום רעה ליהודים?

החתם סופר מתרץ: שלא יאמרו זאת הבהמה שרכבו עליה המצרים ונטבעו, על דרך "וגם את הבהמה תהרגו" סנהדרין נ"ד והטעם כי אין זה כבודו של מקום יתב"ש על דרך הכתוב שאומר "כי קללת אלהים תלווי" (דברים כ"א כ"ג).

השם משמואל (פרשת בשלח) כתב נראה דמצרים ששעבדו בישראל וכבר מתו קודם יציאת מצרים בודאי לא נפטרו מהעונש והצער שהיו ליתר חבריהם המצרים בים סוף, ועל כן נראה שנתגלגלו בסוסים שהיו על הים.

ובפרדס יוסף מתרץ: מזה שאנחנו רואים שגם הסוסים נענשו, מכאן אנו למדים שמי שמסייע לשני הויה כמו שהוא עשה את הדבר, ולכן הסוסים שהם סייעו למצרים שהרי המצריים רכבו עליהם לכן נענשו.

מדוע היה צריך הקב"ה לעשות תנאי עם הים שיחזור אחרי שנבקע הרי זה דבר טבעי שהים יחזור לקדמותו?

השם משמואל (בפרשת בשלח) מבאר: ענין תנאי הוא שאם לא יקיים התנאי יהיה המעשה בטל, ואם כן לא היה הים מקבל עליו להיקרע מפני בני ישראל, היה בטל המאמר שמתחילה שיהיה כאן ים, והי' נעשה יבשה לעולם, ובוה שקיבל עליו להיקרע נתקיים המעשה ונשאר ים, ואם כן במה שחזר הים לאיתנו מזה מוכרח שקיים תנאו, אבל בבקיעה אינו מוכרח שהוא מצד קיום התנאי שאפילו לא הי' רוצה לקיים התנאי היה נעשה יבשה. וכן תירץ האור החיים וז"ל אולי כי יודיע הכתוב כי אחר ששב אז ידע שהוא תנאי שהתנה עמו ה' ולא גזירת כליונו או הגעת צביונו להבטל מהעולם.

ונטה את ידך, תירגם "טול ית חוטרך וארם ית ידך", שלכאורה זה ההיפך מלשון התורה, שאמרה לשון הרמה על המטה ולא על היד.

ומעשה שאירע עם הגר"א זצ"ל (מובא בקונטרס צפה ביציאת מצרים שנדפס בסוף תהילים עם פירושו שערי פרנסה טובה, ירושלים תשכ"ה עמ' ב וכן מובא בשם הגר"א בספר תכלת מרדכי למהרש"ם), נראה שלמד כמדרישים שמשם לא הכה עם המטה, שבימי הגר"א ז"ל אירע מעשה שהייתה מצויה אבן קטנה באיזה בית ברוסיה, ויוחסו לה סגולות יוצאות מן הכלל, והם לא ידעו את טיבה.

לאחר שחקרי הטבע ברוסיה נלאו למצוא פתרונה, פנו לחבריהם חכמי הטבע באשכנז, לחפש פתרון לטבעה של אבן זו, גם מחכמי המדע באשכנז נעלם הדבר, והם עמדו להחזירה לרוסיה. לפני החזרת האבן יעץ להם מנדלסון שר"י (מאבות תנועת ההשכלה הארורה) לפנות להגר"א ז"ל ששמו נודע לתהילה כבקי בכל שבע החכמות (וכוונתו הייתה כדי לגלגל

"ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורכבה רמה בים" (טו כא).

והקשו החתם סופר, בתפארת יהונתן, ובדברי דוד לטורי זהב: מדוע הנשים אמרו דוקא שירה על זה שסוסי פרעה טבעו בים, ולא אמרו שירה על גאולת עצמן?

בית המדרש "בית - יוסף"
לעני רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצ"נ
רחוב קרית יערים 32 גבעתיים זאב

פסק הרמ"א: יוכל אדם להתנות עם חכרו סווא ינסוק בתורה והוא ימלא לו פרנסה ויחלוק עמו הפסוק
בוא ונעשה את העסק הבטוח והמשתלם ביותר!
כאשר אתה מחזיק אברך בכולל בבית המדרש אתה נהיה שותף מלא בכל זכויות לימוד התורה שלו ותוכל לקבל הסכם "יששכר וזבולון" כתוב והתום התקף מבחינה הלכתית.
לפרטים נוספים הרב יוסף ויצמן: 052-8144488

לתרומות:
בנק מרכנתיל דסקונט: 17 סניף: 621 חשבון: 89099
או באפליקציית ביט בטלפון: 052-8144488
ניתן לתרום מכספי מעשר לכתחילה!

ואפשר לומר על פי מה שכתב המזרחי וכן בדברי דוד לטורי זהב דאיתא במכילתא על הפסוק "ותען להם מרים" מגיד הכתוב שכשם שאמר משה שירה לאנשים, כך אמרה מרים שירה לנשים, והמכוון מדבריהם, לפי דעתי הוא, להודיע שלא הפסוק הראשון בלבד אמרה מרים עם הנשים, אלא כשם שאמר משה כל השירה כלה לאנשים, כך אמרה מרים כל השירה כלה לנשים, אלא שהכתוב קצר וכתב הפסוק הראשון ממנה, והשאר סמך על השירה הנזכרת.

בפרדס יוסף (בפרשת השבוע) מתרץ בשם הבית יצחק: הרי כל המטרה של יציאת מצרים זה היה כדי לקבל התורה כמו שנאמר בפרשת שמות (פרק ג) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה", אם כן בשלמה הגברים אמרו שירה על הצלת עצמם שהם יקבלו את התורה,

"סוס ורכבו רמה בים" (טו א).

ופירש רש"י במקום: שניהם קשורים זה בזה והמים מעלין אותם לרום ומורידים אותם לעומק ואינן נפרדין.

והקשו בהדר זקנים והחתם סופר (בפרשת השבוע), וכן בשם משמואל (שמות פרשת בשלח): מדוע נענשו סוסי פרעה שטבעו בים, הרי הם לא עשו שום רעה ליהודים?

בהדר זקנים מתרץ: לפי שאמר הקדוש ברוך הוא אל המצרי למה רדפת אחרי בני ישראל, א"ל הסוס נהגני בעל כרחי, אמר לסוס למה רדפת אחרי בני ואמר הסוס המצרי נהגני ברגליו במגיפים בעל כרחי, בא הקדוש ברוך הוא ודנס יחד.

"וישב הים לפנות בוקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים"

איתא במדרש שמות רבה (כ"א ו') "לאיתנו" לתנאו הראשון, שהתנה הקדוש ברוך הוא עם הים בשעת הבריאה, שיבקע לפני בני ישראל כשיצאו ממצרים.

יש להקשות: מדוע היה צריך הקב"ה להתנות עם הים שיחזור לקדמותו הרי על זה לא צריך תנאי שזה הרי טבעו של העולם, והרי התנאי נאמר על הבקיעה ולא על החזרה?

כמאמר חכמינו זכרונם לברכה במדרש שמות רבה (כ"א) מה נשתנו אלו מאלו, ועם כל זה התחיל הים להשיב את מימיו על המצריים ויכסו מים צריהם ולפני בני ישראל נבקע הים ונקרע להלן עד שיצאו מתוך הים לחוף, וזה היה עיקר הנס והתנאי עמו במעשה בראשית, היינו שבאותו העת וזמן עצמו שישבו המים על המצריים יהיה נבקע ונקרע לפני בני ישראל וילכו בתוכו ביבשה. וזה היה לפנות בוקר אשר היו כולם כאחד ישראל והמצריים אז בתוך הים זה אצל זה ממש. ולכך כתיב כאן זה הרמז לאיתנו היינו לתנאו. מפני שזהו עיקר התנאי ולזה הודיענו תורתנו הקדושה פעם שנית היינו שבעת ששבו המים על המצריים באותו רגע עצמו היה בבקיעתו לפני בני ישראל, וזהו פירוש הפסוק כי בא סוס פרעה גוי, היינו באותו העת ממש כאשר בא סוס פרעה גוי בתוך הים והשיב הים עליהם את מימיו אז ובני ישראל הלכו ביבשה וכניל כדי שיוכלו לצאת חוצה על שפתו. וזה היה עיקר הנס.

האם מותר למחוק שם ה' המפורש לצורך פיקוח נפש? הוכח מפרשת השבוע!

הגמרא במסכת סוכה (דף נג ע"ב) מדוע דוד המלך הסתפק האם לתת את החתיכת חרס עם שם המפורש על פי התהום, עד שאחיתופל אמר קל וחומר מסוטה דמותר למחוק את השם כדי לעשות שלום בין איש לאיש, כל שכן שמותר לצורך כל העולם, ומדוע לא פשט ממש רבינו דלצורך מותר, דהוי פיקוח נפש, ומזה מוכיח שבכל אופן יש איסור. וכתב ליישב את הדברים על פי דברי רש"י בגמרא במסכת ערכין (דף ו ע"א ד"ה שם) שעל גבי קורות וכלים לא קדוש דלא הוי מקומו.

ולפי זה נחא מה שמשה רבינו כתב את השם המפורש על העץ, אבל בכל אופן נשאר קשה מה נסתפק דוד המלך. והביא בשבש"ת בית יצחק (או"ח סימן י) התקשה בזה, ותיירץ דאמנם על כלי אין איסור דאורייתא אבל יש איסור דרבנן, ודוד היה צריך את הקל וחומר מסוטה משום הגזירה דרבנן שאוסרת.

ולפי דבריו כתב שכיון שבזמן משה רבינו לא היה את הגזירה דרבנן, הלכך כתב דלא הוי קדוש. וכתב עוד שם דבלאו הכי קודם מתן תורה לא היה עדיין את האיסור של "לא תעשון כן לה' אלוהיכם", ועיי"ש.

ועיין עוד בערוך לנר על דברי הגמרא במסכת סוכה (שם) ובשו"ת טוב טעם ודעת לרבי שלמה קלוגר זצ"ל (מהדו"ק סימן רל"ט), וכן באגרות משה (או"ח א"ח סימן ה-ו) וכן (או"ח ד' סימן ח) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן ג) מה שמביא משו"ת חזון נחום (סימן ו), לגבי חולה במחלה מדבקת האם חייב להניח תפילין, שהדרך הוא שכל הדברים שבאים במגע אם חולה זה דינם לשריפה, ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן קכ"א) שהביא נידון זה וכתב: שכשהיה במחנות של הגרמנים ימ"ש בשואה, הבאנו תפילין אתנו ועשינו כל מה שבידינו להניח תפילין ככל האפשר באותן המקומות וברור הי' כברור השמש בצהרים שאם תפשו תפילין מאתנו שרפו אותם באש ואפילו הכי כל מי שהיה יכול הביא אתו תפילין.

נייר של דפדת שעומדת לכתובה האם מותר לטלטלו בשבת? הוכח מפרשת השבוע!

תורת כלי כלל, ולא דמי לכלי שמלאכתו לאיסור שאפילו מקפיד עליו שלא להשתמש בו תשמיש אחר הווה רק מוקצה מחמת חסרון כיס ולא פקע שם כלי ממנו כיון שהוא באמת כלי מצד עצמו.

בספר שבות יצחק בהלכות מוקצה (פרק ה' עמוד פ"ד) הביא את דברי הגריש"א זצ"ל: מכיוון שמטרת נייר כתיבה הוא שיכתבו עליו, אזי כל זמן שלא כתבו עליו הרי זה כאילו לא נגמרה מלאכתו, ואין עליו תורת כלי, וכעצים ואבנים דמי.

הגרי"מ פיינשטיין זצוק"ל בספרו שו"ת אגרות משה (או"ח חלק ד' סימן ע"ב) כתב: כתב: שצריך להיזהר שלא ליתן ניירות המיוחדות לכתובה בין דפי הספרים קודם השבת אף באופן דליכא איסור על הנחתן שם משום דהכינן לכתוב עליהן באורים בספר, דשפיר מקרי אותן הניירות מוקצה מחמת חסרון כיס כמו שכתבו הפוסקים, ואפילו בזמן הזה, דלא מצינו בר דעת שמאבד ניירות שיכול לכתוב עליהם וכיון שנותנים ניירות בספר שיהא מוכנים לכתוב עליהם הוו הנחתן שם בספר באופן שיתיישבו שם בטוב כמו שכתב המגן אברהם שם ונעשה הספר בסיס לדבר אסור.

הגרי"ש הלוי וואזנר זצוק"ל בספרו שו"ת שבת הלוי (חלק ט' סימן ע"ח) כתב: דבזמננו דשכיח נייר לבן טובא אין להחמיר כל כך בזה, דהיום לא הויה מוקצה מחמת חסרון כיס. וכן כתב הגרי"ז אורבאך זצ"ל מובא בספר שולחן שלמה (סימן ש"ח אות ד') שאף על פי שבזמננו אין הדרך לצור על פי צלוחיתו, עדיין יש להתיר מפני שרגילים להשתמש בו לסימן בתוך הספר. וכן כתב בספר שלמי יהודה (עמוד קצ"ב אות י"ג) בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

והגרי"מ אליהו זע"א כתב כספרו מאמר מרדכי: נייר מכתבים, מעטפות, אגרות אויר ריקות (שעדיין לא כתבו בהן), דינם תלוי בדעת האדם: אם אדם מקפיד להשתמש בהם רק לתשמיש המיוחד, הרי הם "מוקצה מחמת חסרון כיס" ואסור לטלטלם, אמנם, ניירות שעושים בהם גם שימושים אחרים, הרי הם כלי שמלאכתו לאיסור. והגרי"מ אליהו זע"א

השפת אמת (פסח) מבאר: כי רצו בזה להודיע כי נס קריאת ים סוף נשאר לעולם אף שחור לאיתנו מכל מקום כוחו עתה הוא מצד התנאי הזה ובאמת על ידי קיום התנאי נתחזק ביותר שקיום התנאי מקיים המעשה, וקריעת ים סוף הוא ביטול כל הטבע, ואחר קריעת ים סוף נתברר זה בטבע להיות בטל עבור עבדי ה'.

ובאוהב ישראל מבאר: הנה קריעת ים סוף היה כמין קשת עיני פירוש הרמב"ם במסכת אבות (פ"ה מ"ד), וכן בדברי התוספות במסכת ערכין (דף ט"ו ע"א) ובאותו צד שנכנסו בו בני ישראל משפת הים באותו צד עצמו יצאו גם כן מן הים. רק שנקרע להם כמין קשת וכאשר נכנסו בני ישראל בתוך הים נבקעו המים ונצבו כמו נד עד שנכנסו כולם וגם פרעה וחילו הבאים אחריהם בים היו קרובים להם ממש בתוך בקיעת הים. ואז כשהיו ישראל וגם המצרים בעת וזמן אחד בתוך הים, והיה עליהם קיטרוג גדול

"ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו" (טו כה).

בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב: שמשה רבינו כתב על העץ את שם המפורש (שמה רבא ויקירה) והשליך אל המים.

ובשו"ת מנחת הקומץ (לרבי קלונימוס קלמן צוקרמן הי"ד אב"ד יאבלאנאב גליציה, נעקד עקדה"ש בשואה – ח"א סימן יג) הקשה: הרי אסור למחוק את שם השם, וכל מי מוחקו עובר בלאו שנאמר "לא תעשון כן לה' אלוהיכם", ואם כן איך כתב משה רבינו את השם המפורש על העץ והשליך למים, הרי המים מוחקים את השם?

וניסה לתרץ שעשה כן משה, כיון שהיה חשש סכנת נפשות שהיו צמאים למים ולא היו יכולים לשתות המים המרים, ופקוח נפש דוחה אפי' שבת החמורה. אולם מיד הוא דוחה זאת מכיוון שלפי זה צריך להבין את דברי

"והיה ביום השישי והכינו את אשר יביא" (טז ה).

כתב החיי אדם הלכות שבת (כלל ס"ו): מכאן ילפינן רמז למוקצה, יש שיטת דרך לאכילה ילפינן מכאן, ויש שיטה דאף טלטול מוקצה ילפינן מכאן.

יש לחקור דף של דפדת שעומד לכתובה האם מותר לטלטל אותו מכיוון דהויה מוקצה מחמת חסרון כיס או מחמת גופו או מלאכתו לאיסור או דילמא מותר לטלטלו.

הנה המגן אברהם (סימן ש"ח ס"ק י') כתב בשם השליטי גיבורים: שנייר חלק הוי מוקצה, והסביר המגן אברהם דכוונתו דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס דכיון דעומד לכתובה קפיד עליהו, וכן כתב האלה רבה (שם ס"ק ד'), וכן כתב גם הפרי מגדים. וכן פסק במשנה ברורה (סימן ש"ח ס"ק ג') שנייר חלק שעומד לכתובה הויה מוקצה מחמת חסרון כיס.

רבי שנאור זלמן מלאדי זצוק"ל בספרו שולחן ערוך הרב אורח חיים (סימן ש"ח סעיף ו') כתב: דנייר חלק העומד לכתובה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפיד עליו שלא להשתמש עליו שום תשמיש שלא יתלכך. והוסיף עוד טעם שאסור לטלטלו: שכיון שמקפיד עליו שלא להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל.

והקשו בספר קצות השולחן (סימן ק"ח בדה"ש ס"ק כ"ו) וכן בספר שבות יצחק בהלכות מוקצה (עמוד פ"ד): לפי שיטת שולחן ערוך הרב למה אין לנייר תורת כלי, והרי הנייר עומד לכתובה בימות החול, ואם כן יהיה דינו כמו כלי שמלאכתו לאיסור?

בספר קצות השולחן (סימן ק"ח בדה"ש ס"ק כ"ו) מתרץ: שנייר הוא דבר שאינו כלי מצד עצמו ודמי לעצים ואבנים, אלא שתשמישו גורם שיהיה עליו תורת כלי, ומכיוון שמקפיד שלא להשתמש בו שום דבר המותר בשבת רק לכתובה האסורה בשבת ואינו ראוי בשבת לכלום, ממילא אין עליו

דוגמאות לחסרון כיס אלא באופנים רחוקים כמו סכין של שחיטה או של מילה, ואזמל של ספרים וכו', ומשמע דלאו כל דבר הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס. והוא הדין נייר חלק שמקפיד עליו שיש בו משום מוקצה גם כן מהני יחוד מערב שבת שעל ידי זה הוסר מעליו שם מוקצה.

אבל במחברת שלימה ריקה או דפדפת כתבו הפוסקים לאסור לטלטל לכו"ע אף בזמננו, עיין בספר פסקי תשובות (סימן ש"ח).

ומחברת שבדף אחד כתוב דברי תורה, ושאר הדפים ריקים, דעת החזון איש (דינים והנהגות פרק י"ד אות כ"א) שאינה מוקצה מפני שחלקה הכתוב חשוב יותר מחלק שלא כתוב בו, ודעת הגר"י קרליץ זצ"ל בספרו חוט השני (חלק ג' פרק מ"ב סוף אות א') שאף מותר לדפדף בדפים הריקים.

אבל הגאון רבי שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל מובא בשמירת שבת (פרק כ"י הערה רע"ב) מסתפק בזה וכתב טוב להימנע לטלטל מחברת שיש דפים ריקים.

איך היה מותר לאכול מהמן הרי אסור ליהנות ממעשה ניסים?

שהיית בגדר של עינוי ורעב, ואז עם ישראל נכנס לגדר של פיקוח נפש, ולכן ויאכילך את המן והיה מותר לאכול ממעשה ניסים.

עוד מתרץ החיד"א בספרו נחל קדומים: שכאן היה לעם ישראל היתר בפירוש דכתוב "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" לכם לעצמכם.

הגרצ"פ פראנק זצ"ל בספרו מקראי קודש (חנוכה סימן ז ס"ק ב') מתרץ: כל מה שאסור ליהנות ממעשה ניסים, דווקא יחיד משום שמנכים לו מזכותיו, אבל בציבור דאין מנכים שפיר מותר ליהנות.

ועוד נראה לתרץ: על פי מה שכתב בישיבות יעקב (או"ח סימן תרפ"ב) שרק על נס נסתר מנכים לאדם מהזכות, מה שאין כן על נס גלוי ומפורסם שהכל מכירים שמאת ה' היה דבר פלא שזוה, אם כן זכה האדם שעל ידו התפרסם שמו של הקב"ה, ומשום כך לעומת מה שמנכים מזכותיו עקב הנס שנעשה עמו הרי נוספה לו זכות חדשה שעל ידו התפרסם שמו של הקב"ה.

האם לפני שאכלו את המן היה מותר לחשוב על טעם איסור?

שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו, מפני שהן קשים למינות, ואומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק דבשלמא כל הירקות לא טעמו במן, אבל דגים לכאורה היו יכולים לטעום במן, אם כן יש להבין מדוע בכו בני ישראל "זכרנו את הדגה", הרי הם היו יכולים לטעום את הטעם של הדגים במן? ורצה חכם אחד לתרץ דמה שאמרו זכרנו את הדגה, היינו דגים טמאים, שהמן לא היה משתנה לאדם שרצה לטעום טעם איסור, אלא טעם המן היה משתנה רק בדבר טהור, ודחה החיד"א זאת שהיה מותר להם (ועייש באריכות ובמתיקות לשונו)?

וכן בשו"ת צפנת פענח (ח"א סימן ב) חקר גם כן בשאלה זו וכתב דמותר. והביא ראיה לדבריו: מהא דאמרין בגמרא במסכת סנהדרין (דף נ"ט ע"ב) ירדה לאדם דמות של חמור מהשמיים האם מותר לאדם לאכול? ומסיקה הגמרא אין דבר טמא יורד מן השמים, וכתב רש"י ודבר שאינו הוא ואם ישנו טהור הם. אם כן הוא הדין הכא, אם היה יכול לחשוב מחשבה של מאכל איסור מסתמא אין איסור בדבר. וכתב רש"י אפרקסתא דעניא (ח"ד סימן ש"ז) כתב שמותר.

ונראה לי ששאלה זו תלויה במחלוקת בגמרא במסכת יומא (דף ע"ה) האם במן היה כל הטעמים רק בטעם או שכאשר חשבו על מאכל מסוים זה היה משתנה גם בממשות ובמציאות. דאם נאמר דהוה רק בטעמים שפיר כתב החיד"א דטעם בלא איסור לא הוה כלום. אבל אם נאמר שברגע שאם חשב על מאכל הממשות של המן הייתה משתנה לאותו הדבר אם כן הרי זה נעשה לחפצה של איסורה והוה אסור.

האם היה מותר לגויים לאכול מהמן? הוכח מפרשת השבוע!

וכן במכילתא (פרשת בשלח פרשה ד') איתא: כיוון שחמה זורחת עליו היה פושר והולך ונחלים היו מושכים ממנו והולכים לים הגדול ובאין אילים וצבאים ויחמורים וכל בהמה ושוותין מהם ואחר כך באין האומות וצדים מהם ואוכלים אותן וטועמים בהם טעם מן שהיה יורד לישראל.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל (בשלח ט"ז כ"א) משמע שלאומות העולם היה אסור אפילו לאכול מאותם בעלי החיים שאכלו או שתו מהמן. ז"ל התרגום יונתן בן עוזיאל: ומן ארבע שעין ולהאחלה שחין שימשה עליו והוה שיח ומתעבד מבויעין דמיין ונגרין עד ימא רבא, ואתיין חיון דכיוון ובעירן ושתיין מניי, והוון בני ישראל צדיין ואכלין יתהון" – ואם כן משמע שאומות העולם גם את הבהמות לא היו יכולים לאכול.

הוכיח את דבריו כתב המג"א (סימן ש"ח ס"ק י'): "כתוב בשלטי גיבורים פרק ח' דנייר חלק הוא מוקצה. ונראה לי דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, דכיון דעומד לכתובה קפיד עלייהו"י. ועייע הגר"י (סי' ש"ח סעי' ו'), באר היטב (שם ס"ק ט'). וכתב רבנו יוסף חיים הבן איש חי (שנה שניה פרשת מקץ סעי' ה'): "וכן נייר חלק אם הוא חשוב מאד שהוא מיוחד לכתוב בו אגרות דווקא, ואין משתמשים בו תשמיש אחר לכרוך בו איהו דבר, דינו ככלים הנזכר ואסור לטלטלו"י, וראה כף החיים (שם ס"ק מ"א).

ומרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א כתב בספרו ילקוט יוסף (שבת ב הערות סימן שח סעיף א) וז"ל: והנה מרן השולחן ערוך (שם) סיים גבי קורנס של בשמים, "שמקפידים עליו שלא יתלכלך". ולכאורה היה נראה שזו היא הגדרה נוספת למוקצה מחמת חסרון כיס, שיש קפידה לשמור על החפץ וחס עליו. ולפי זה מוצרי חשמל למיניהם שאינו חס עליהם כל כך, וכדומה, לא הוה בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס. ובאחרונים מבואר לא כן. וכנראה דמה שכתב מרן שחס עליו שלא יתלכלך איירי רק בקורנס של בשמים, ואין - הכי - נמי בזה החיסרון כיס הוי משום שחס עליו שלא יתלכלך. ודו"ק. ומרן אאמור"ר (מרן רבנו עובדיה יוסף זיע"א) אמר לי, שעדיין יש לדון בזה, שהרי רבותינו לא מצאו

"ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (טז ד)

והקשה החיד"א בנחל קדומים (בפרשת השבוע): יש לעיין איך בכלל היה מותר לעם ישראל לאכול מהמן, והרי המן היה ממעשה ניסים, והרי קימ"ל בדברי רש"י בגמרא במסכת תענית (דף כ"ד ע"א ד"ה אלא כאחד מעניי) שאסור לאדם ליהנות ממעשה ניסים, משום שמנכים לו מהזכות שלו?!

החיד"א בספרו נחל קדומים מתרץ: באמת אסור לאדם ליהנות ממעשה ניסים, והמן היה מעשה ניסים, ולכן אמרו איש אל אחיו "מן הוא" ראשי תיבות מעשה ניסים הוא, כי לא ידעו מה הוא אי שרי ליהנות כיון דהוה מעשה ניסים, ויראה דמשום פקוח נפש ודאי שרי ליהנות, ובמדבר לא היה להם מה לאכול ופקוח נפש דוחה כל התורה. ולפי זה מבאר החיד"א: מה שהתורה כתבה בפרשת עקב "ויענך וירעבך ויאכילך את המן", לכאורה צריך להבין מדוע צריך לכתוב דבר זה? אלא הכוונה היא לומר: "ויענך" -

"הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (טז ד).

טעמו של המן שהיה משתנה לפי מחשבתו של האדם שהיה חושב באותו הזמן לפני שאכל את המן.

ויש לחקור האם היה מותר לחשוב על טעם של איסור, כגון בשר בחלב, או ד"א. או דילמא כיוון דקימ"ל דטעם כעיקר אם כן היה אסור חשוב על טעם איסור לפני שאכלו את המן?

נהנה מרן החיד"א בספרו בפתח עינים על מסכת חולין (דף ק"ט ע"ב) כתב: השבתי לנכבד גביר אחד שחקר בעניין המן שהיה משתנה והיה טעמו כטעם הדבר שחפץ האם חשב לאכול חזיר או שאר איסורים וטעמו במן האם עבד איסורה?

והשבתי: דכיון דידוע דמה שאכל היתר סגי, והראיה מדברי הגמרא במסכת חולין (דף ק"ט ע"ב) דילתא אמרה בעינן למיכל בשרא בחלבא, ואמר ליה ר"נ זויקו לה כחלי, לא היה משתנה טעמו לאיסור כיון דהיה מעשה שמים. אם כן אפילו טועם איסור אין זוה שום איסור, ועוד דאם היה אסור לעשותו, אם כן גם אם האדם היה חושב על טעם האיסור לפני שאכל את המן לא היה משתנה טעמו לאיסור כיוון שהיה מעשה שמים.

וממשיך החיד"א בספרו חומת הנך פרשת בעלותך דחה מה שרצה חכם אחד לתרץ: מה שכתוב בפרשת בעלותך (י"א ה) "וזכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקישואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים", ורש"י במקום מביא את דברי הספרי: אמר ר' ו

"הנני ממטיר לכם לחם" (טז ד).

והנה בילקוט שמעוני תורה (פרשת בשלח, רמז רנ"ח) כתב על הפסוק "הנני ממטיר לכם לחם": לכם נותן ולא לכל אומה ולשון שאם יתכנסו כל האומות לספות מן המן אפילו משהו אינן יכולים, ואין לי אלא המן, הבאר מנין? תלמוד לומר "באר חפרוה שרים" - שאם יתכנסו כל אומות העולם למלאות קיתון אחד מן הבאר לא היו יכולים.

וכן במדרש תנחומא (פרשת בשלח ס"ק כ"ב) כתב: אומות העולם לא היו יכולים לטעום ממנו, שהיה בפייהם כגידיים מרין, ומה היו עושים, היו צדים צבי שהיה שותה ממנו, וטועמים ממנו מטעמו של מן, והיו אומרים אשרי שככה לו.

לצורה וזיק לולד, וכן כאן היה להם הריח לדאבון נפש ועל זה נאמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי, וזהו שאמר הכתוב הנני ממטיר לכם ולא לעבויים.

ומעניין לעניין ראוי להביא את הנקודה, האם מותר לתת לנכרי לאכול מאכלי שבת כתב בספר בני יששכר (מאמרי השבתות מאמר א') שם שבת דבר נפלא וז"ל: ראיתי לאנשי מעשה שהיו נוהגים מלידת ממאכלי שבת לגוים, ונכון הוא במקום שאפשר להיזהר, ובמקום שאי אפשר הנה יתקיים בזה כל אוכליו יאשמו, וזאת תהיה כוונת כל מכווין, מאכלי שבת המה סם חיים לישראל וההיפך לשונאיהם.

איזה ברכה ברכו על המן שאכלו במדבר?

ב. בספר בני יששכר (במאמר ברכת השבת מאמר ג' אות ג) כתב: כשהייתי מסתופף בצל קדשו של כבוד מחותני הרב קדוש מהרצ"ה מזידשוב זצוק"ל נפל מילתא בפומיה לחקור איך היה ברכת המן? ואני הייתי משיב שמצאתי כך להרמ"ע שלעתידי לבוא יברכו המוציא לחם מן השמים. ונפל ויכוח בין החברים, אשר כמדומה לא בירכו ברכה על המן כל עיקר, כיון שהוא לחם אבירים נבלע באבירים שלא היה צריך בירור, כי הרי כל עיקר הברכה היא כדי לברר ניצוצות ולהפרידם, ובמן לא היה פסולת.

ובברכת אהרן על מסכת ברכות (סימן פ"ה) הביא סימוכים לדבריו: מהא דאמרינן בגמרא במסכת ברכות (דף ל"ה ע"א) אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל, ומשמע מלשון הגמרא דחיוב ברכה לא שייך אלא רק בנהנה מן העולם הזה, והמן לא היה מעולם הזה, רק מעולם הבא.

ולפי זה מבאר: הא דכתיב בפרשה "ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא, ויאמר משה עליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה" הכונה היא שבני ישראל שאלו מה הוא כדי שיוכלו לדעת איזה ברכה יש לברך עליו, כיון שהיו מרגישים בהם טעמים שונים ולא ידעו איזהו ברכה תצדק עליו. והשיב להם משה: "הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה" היינו כי זה הוא הלחם אשר השפיע להם ה' ממעון קדשו ואין עליו חיוב ברכה כלל. ועיין באריכות שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סימן פ"ד), וכן בשו"ת ויצבור יוסף (סימן י"ט ס"ק ב'), ועיין שדה חמד (כללים מערכת כ' כלל ק').

ג. בספר גן רוה (בפרשת השבוע) כתב: דכיון דכתיב בתורה "וטעמו כצפחית בדבש", ופירושו כבצק שמתגנני אותו בדבש, אם כן היו צריכים לברך עליו ברכת בורא מיני מזונות, רק דמסיק מכיוון שאמרו חז"ל דהמן היה משנתה לכמה טעמים שרוצה, ורק דבסתמא כשלא כיונו לשום טעם אז היה טעמו כצפחית בדבש, ואם כן אם היה מברך מזונות, ואחר כך היה משנה דעתו לטעום טעם בשר וכדומה. אם כן הויה שוב ברכתו הראשונה לבטלה, אם כן כמו שכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סימן י"ח) שלכן לא מברכים בצדקה שמא יימלך אחר כך. הכי נמי היה מן הראוי שלא לברך כלל שמא יימלך ע"ש שמחלק ומסיק: דכיון דקימ"ל על הכל אם אמר שהכל יצא לכן אפשר שירכו שהכל.

בספר שפתי צדיק (להגה"ק מפילץ בפרשה), מובא בספר פסקי תשובה (סימן ר"פ בהג"ה) כתב על פי דברי הספורנו שבליקוט המן בשבת היה חייב משום עוקר דבר מגידולו, וע"כ דסבירא ליה כי המן נגמר להיות מאכל אדם אחר שהותו על הארץ זמן מה, ומקודם לכן היה לחם אבירים לחם שמלאכי השרת אוכלים, אם כן יש לברך המוציא לחם מן הארץ.

האם היו יכולים לקיים מצוות מצה על ידי אכילת המן?

ובשו"ת אור המאיר לרה"ג רבי מאיר שפירא (סימן כ"א) וכן הגר"י וייס זצוק"ל בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן יד) כתבו: שלכן לא היו יכולים לצאת ידי חובת מצה במן. מכיוון שבמצה בעינין שיהא ראוי לשבעה, ובמן הרי אסור היה להותיר למחרת, ומי שהותיר ליום המחרת המן הבאיש.

ועוד כתב בשו"ת המאיר (סימן כא) שהמן לא היה יכול להגיע לידי החמצה, ולכן אי אפשר היה לצאת בו ידי חובת מצווה.

והגרצ"פ פראנק בספרו מקראי קודש (פסח חלק ב סימן יב) רצה לומר שלפי השיטות שמי שרצה לטעום במן טעם איסור, היה יכול להרגיש במן גם טעם של איסור, אם כן הרי זה נקרא שהמן יכול לבא לידי חימוץ. ולפי דברי הספורנו שהמן היה גידולי קרקע אם כן אפשר לצאת, אבל הוא מביא את דברי הריטב"א שאי אפשר היה לצאת ידי חובת מצה במן.

אבל באגרה דכלה בפרשת השבוע כתב: שהיו יכולים לצאת ידי חובת מצה במן.

האם היה מותר לסחור במן? הוכח מפרשת השבוע!

הנצי"ב מוולוז'ין בספרו העמק דבר כותב: שלפי מה שדורשת הגמרא במסכת סוכה (דף מ' ע"א) לגבי פירות שביעית דכתיב "לכם לאכלה" - ולא לסחורה, היה אפשר לפרש גם כאן הכי, "לכם לאכלה" - שיהיה אסור

ובספר שפתי צדיקים (פרשת בשלח) מביא הא דדרשינן בגמרא במסכת יומא (דף ע"ו ע"א) על הפסוק בספר תהילים (כ"ג ו) "תערוך לפני שולחן נגד צוררי דקאי על המן" דלכאורה יש להקשות איך ידעו אומות העולם מה היה הטעם של המן שירד בשביל עם ישראל, והרי אומות העולם לא יכלו אפילו להתקרב אליו? ובפרט מכיוון שהתכונה של המן היה שלא נתקיים אצל מי שלא ליקט בשבילו כמו שכתוב (שם י"ח) "ולא העדיף המרבה", ואפילו מי שליקט בשבילו נאמר (שם כ"א) "וחם השמש ונמס" ואם כן איך ידעו אומות העולם מעלות המן, אלא ודאי שהיו מריחים את הריח מרחוק והיה להם לדאבון נפש וכיליון עיניים כמו שאמרו חז"ל בגמרא במסכת יומא (דף פ"ב ע"א) עוברה שהריחה מאכלים אותה כדי שלא

"הנני ממטיר לחם מן השמים" (טז ד)

יש לחקור האם עם ישראל ברכו על המן שאכלו במשך ארבעים שנה במדבר, ואם ברכו איזה ברכה ברכו? וצריך לומר דכל השאלה לא מתורת חיוב, כי הרי רבנן תיקנו את ברכת הנהנין הויה תקנה דרבנן ועדיין לא ניתקן אלא אם רצו לברך מה בירכו.

הנה איכא כמה שיטות בפוסקים איזה ברכה ברכו:

א. הרמ"ע מפאנו כתב שלעתידי לבא בסעודה של לויתן, יוציאו את צנצנת המן שנגנו, וכתב שם שיברכו על זה המוציא לחם מן השמים.

וכן כתב בספר חסידים (הוצאת מקיצי נרדמים סימן תתת"מ), ועיין באריכות בשו"ת בית דוד (סימן קצ"ו).

הגר"ח פלאגי כתב בספרו נפש החיים (מערכת מ' אות ק"ו) ששמע מהגאון רבי מרדכי הלוי שישאל בירכו על המן המוציא לחם מן השמים, ואף על פי שכתוב וטעמו כצפחית בדבש, מכל מקום מכיוון שהיו קובעים עליה סעודה, הרי הוא כקובע סעודה על פת הבאה בכסנין.

וכן כתב בנשמת אדם (סוף הלכת לולב) שבוודאי לא היו מברכים על המן המוציא לחם מן הארץ, מכיוון שלא בא מן הארץ, ע"ש שדן נפקא מינה לזמננו לגבי דבר שגדל בעציץ שאינו נקוב האם יכול לברך המוציא לחם מן הארץ.

הריטב"א בגמרא במסכת קידושין (דף לו ע"ב) כתב על מה שנאמר בגמרא בשלמא למאן דאמר "מושב" - כל מקום שאתם יושבים משמע, היינו דכתיב "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח" - ממחרת הפסח אכול, מעיקרא לא אכול. אלא אקרו עומר והדר אכול, אלא למאן דאמר לאחר ירושה וישיבה ניכול לאלתר. ומשני לא הו צריכים. וכתב רש"י שהסתפקו מהמן שנמצא בכליהם.

וכתב הריטב"א וז"ל: קשיה לן מאי האי דמפרקינן הכא לא הוה צריכי, דהא הוי צריכה ליה לחובת מצה של ליל הראשון שאינה אלא מחמשת המינים. ותיצרו בתוספות דאין הכי נמי דאכלו מינה בליל הפסח עבור החובה של כזית מצה, והדר אכלו מן כל הלילה ויום חמישה עשר בניסן, ואחר כך יום ששה שער בניסן אכלו חדש בלא הפסק וקרא לא חשיב אלא ההוא דאכלי בלא הפסק.

ובשו"ת אמרי דוד (סימן סז) מובא בפרדס יוסף (בפרשה) וכן במנחה בלולב (פרשת ראה חט ו) כתבו: שלא היו יכולים לקיים בזה מצוות מצה מכיוון שהיא מצה עשירה כדכתיב בקרא "כצפחית בדבש".

"ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה" (טז טו).

וכן כתב האברבנל (עמוד קלד) על דברי הפסוק: "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו" (טז ד) שהזהירם שלא יחשבו לעשות מהמן סחורה ועושר וגניזה, אלא שיצא העם ולקטוהו דבר יום ביומו, כי הוא מזון ניתן כפי בצורך וההכרח ואינו נקנה בהשתדלות ולא בחריצות ועמל אלא בחסד עליון.

לסחור במן, ומה שדרשו שם עוד "לאכלה ולא למשרה וכבוסה" לא שייך במן שלא היה ראוי לדבר אחר. ועיי"ש מה שאין כן שאיסור סחורה כבר לומדים מהפסוק בסמוך "איש לאשר לאהלו".

האם המן שירד לצורך שבת היה לו טעם ומראה שונה מהמן שירד לימות החול? הוכח מפרשת השבוע!

אמר בפרשת בהעלותך והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח, ושם מדבר במן שירד בכל השבוע שהיה כזרע גד ושאינו לבן רק עינו היה כעין הבדולח ששקוף ונראה כמין הזכוכית, אבל והוא, ר"ל המן שירד בשבת, היה כזרע גד שהוא לבן, שמורה על הרחמים שמתגברים ביום ההוא, ועוד אמר שם במן שירד בכל השבוע והיה טעמו כטעם לשד השמן, אבל המן שירד בשבת היה טעמו כצפחית בדבש, שהיא עסה נלושה בשמן ודבש נוסף בו מתיקות לעונג שבת, וחז"ל אמרו לנערים כטעם לשד השמן, לזקנים דבש, כי קדושת השבת מתייחס לזקנים שקנו חכמה ואצלם תמיד שבת כמ"ש חז"ל בגמרא במסכת ברכות (דף מ"ז) שנים ושבית מצטרפין, שואלת הגמרא: ושבית גברא הוא? אלא שני ת"י המחדדים זה לזה בהלכה מצטרפין, מפרש שנים ושבית היינו שהם ת"י שאצלם תמיד שבת.

יש לחקור האם המן שירד לצורך שבת היה לו טעם ומראה אחר ושונה מהמן שירד לימות החול או שזה היה אותו טעם.

הנה המלבי"ם בפרשת השבוע (פרק ט"ז) כתב דבר נפלא על הפסוק "ויקראו בני ישראל את שמו מן" וז"ל: כי תחלה הזכיר שאמרו איש אל אחיו מן הוא, וזה היה בטעות שחשבו שאינו ראוי לאכילה אם לא על ידי הכנה שעל זה מורה שם מן, ומשה הודיעם שאין צריך הכנה כי אין בו פסולת, כי הוא לחם מתוקן בלי פסולת ראוי לאכלה, אולם עתה שקבלו מצות שבת ונודע להם כי שבת מכין את המן לכל השבוע, וכן שמכניס אותו בשבת בשחקים, קראו את המן שירוד בשבת בשם מן על שם ההכנה שנעשה בו למעלה, ועל שהוא מכין מזון לכל השבוע, שמשם זה נקבע בלבם אמונת אומן, ששבת מכין מזון לכל ימי המעשה, והוא כזרע גד לבן כבר

האם התולעים שולטים במתים בשבת? הוכח מפרשת השבוע!

"ויניחו אתו עד הבקר כְּאֶשֶׁר צוּוה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא הֵייתָה בו" (טז כד)

ונראה לומר שאין הכוונה בדבריו שכל מי שמת בשבת אין הרימה שולטת בו בכלל, אלא צריך לומר שרק בשבת קודש לא שולטת הרימה. (הפסיק בא אחרי מילת "במתים", בשבת)

וכתב בעל הטורים ששני פעמים במסורה מובאת ה"רימה", בפרשת השבוע נאמר "ורמה לא הייתה בו". וכן באיוב נאמר "וכרמיה תכסה עליהם" (איוב כא, כו) לומר לך שאין הרימה שולטת במתים בשבת ואין רמה שולטת באוכלי המן.

אדם שאכל בשבת שלש סעודות בפעם אחת או בלילה או ביום יצא ידי חובתו? הוכח מפרשת השבוע!

וכן פסק הרמ"א (סימן רצ"א) דמי שלא אכל סעודת שבת בלילה ישלים למחרת ביום שלש סעודות.

"ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאו בשדה" (טז כה).

ובלבוש (או"י סימן רצ"א עיני ג') כתב טעם נפלא מדוע אפשר לאכול כל השלש סעודות ביום: דהא כל התלתא היום עיקרם על יום השבת נאמרו, אחר שהניחו את המן עד הבוקר ורימה לא הייתה בו, אמר להם משה אכלוהו היום וגו', אלא שלכתחילה פירשוהו חכמינו ז"ל על סעודות שדרך בני אדם לאכול, דהיינו אחת ערבית ושתיים ביום.

בגמרא במסכת שבת (דף ק"י ע"ב) ילפינן מכאן שיש חיוב לאכול שלש סעודות בשבת, מכיוון שכתוב שלש פעמים היום.

ובאחרונים הקשו: איך פסקינן שמי שלא אכל בליל שבת יכול להשלים בבוקר הרי זה לא אליבא דהלכתא, דהרי איתא במשנה במסכת שבת (דף קי"ז ע"ב) מצילים מזון שלש סעודות וכו' כיצד נפלה דליקה בליל שבת מצילים מזון שלש סעודות, בשחרית מצילים מזון שתי סעודות, במנחה מזון סעודה אחת, רבי יוסי אומר לעולם מצילים מזון שלש סעודות?

יש לחקור האם הזמנים של אכילת סעודות שבת מעכב ואם אדם אכל את השלש סעודות בפעם אחת לא יצא ידי חובתו או דילמא לכתחילה תיקנו את זה לפי זמן סעודות שאדם אוכל אבל אם אכלו בפעם אחת נמי יצא.

הנה הרמב"ם בהלכות שבת (פרק ל' הלכה ט') כתב חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה, ע"כ, לכאורה משמע מדברי הרמב"ם שהזמנים של אכילת הסעודות מעכבים.

וכתבו הלחם משנה (על המשניות) והשפת אמת (שם) ובתפארת ישראל (שם) דתנא קמא סבירה ליה דלא מהני השלמה לסעודת הלילה, ולכן בבוקר אינו ראוי להציל רק מזון עבור שני סעודות, ורבי יוסי סבירה ליה דלעולם מציל שלש סעודות דהא זימנין דלא אכל ומשלים הכל אחר מנחה, אם כן הרי קימ"ל הלכה כתיק.

וכן כתב במגיד משנה שם: דממה שכתב הרמב"ם ערבית שחרית ומנחה נראה שדעתו ז"ל שמצווה לעשותם באלו הזמנים, ודבר זה מחלוקת בין הגאונים ז"ל שבעל הלכות כתב שאפילו מפסיק בשחרית באמצע סעודתו ומברך ברכת המזון, ואחר כך מברך המוציא וחוזר ואוכל שאר דברים, וכתב רמב"ם והרשב"א ז"ל עיין תוספות בגמרא במסכת שבת (דף ק"י ע"א) שלפי זה לא הוזכרו בחיוב הזמנים האלו גבי הצלה וקערות שאכל בהן כמו שהזכרתי בפרק כ"ג אלא אורחא דמילתא נקט, ובספר העתים האריך בזה והעלה שמצווה לעשותן באלו הזמנים והוכיח כן ועיקר.

בשו"ת מגדנות אליהו (חלק א' סימן קמ"ח) הביא חקירה מעניינת: לפי שיטת הרמ"א דמי שלא אכל בלילה סעודת שבת משלימו ביום האם מי שיוודע שלא יוכל לאכול בשבת ביום רק סעודה אחת אחרי צ"ע, האם יאכל בלילה עוד סעודה כדי להקדים ולהשלים סעודת היום, אם נימא שכל סעודה יש לה זמן מוגדר לעצמו, אם כן י"ל דיש חילוק בין להקדים סעודה לפני זמנה, שאז אינו יוצא ידי חובתו כיון שעדיין לא הגיע זמנה של הסעודה, לבין לאחר, שאז אפשר לצאת מטעם תשלומים, ושפיר שאני הקדמה מאיחור, וממילא סעודה שלא אכלה בלילה אפשר להשלימה ביום, הגם שאי אפשר להקדים סעודה שלישית לפני חצות כיון שעדיין לא הגיע זמנה, והוא הדין בנדון דידן לא שייך דברי הלבוש לעיל יש סברה לומר דלא מהני. להקדים סעודת היום להלילה, לפיזה נראה להעיר מדברי הפרישה (או"י סימן רצ"א) שכתב על מה שכתב הטור מי שהוא מתענה פטור משלש סעודות, יש מקשים פשיטא כיון דמתענה היאך יאכל, ומשני דהוה אמינא צריך לאכול בלילה לפני התענית ליל כניסת שבת שלש סעודות, חזינן דאפשר להקדים גם.

רבי יעקב הלוי ממוריש מבעלי התוספות בספרו שו"ת מן השמים (סימן י"ד) שאל: האם אפשר לצאת ידי חובת סעודה שלישית כשמחלק סעודתו בבקר, או שמא צריך לאכול כל סעודה בזמנה דווקא, והשיבו לו וז"ל, דבר זה מתורת משה רבינו למדנו דכתיב: "ואכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה" (שמות ט"ז כ"ה), מה הימים מחולקים זה מזה, כך צריכות להיות השעות של שלש סעודות מחולקות זו מזו.

אבל בתוספת בגמרא במסכת פסחים פרק ערבי פסחים (דף ק"א ע"א ד"ה ובקידושה) וכן הרא"ש (שם ס"ה ה') כתבו דמי שלא אכל סעודת שבת בליל שבת, ישלים ביום השבת ויאכל שלש סעודות.

לאחר עספר שנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, פאחר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם מאוד את כמות הדפסת והפצת העלונים. מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשמחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור מגורך. ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזכו הרבים לבריאות אושר נחת זי"ק ולע"נ קרובים וידידים. המעוניין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים ויכול לפנות לטלפון: 052-814448 ניתן ולהיות שותף בזיכוי הרבים ולתרום גם בביט בטלפון: 052-8144488